

Spre o economie de piață funcțională

dr. Steliana PERT

1. Economie de piață funcțională. De ce și cum?

România a făcut, desigur, progrese bine cunoscute în construirea unei economii de piață. Dar acest proces în cei peste 12 ani de tranziție obositoare, stresantă, nu de puține ori dezordonată, a fost și rămâne marcat de viteza redusă, contradicții, dificultăți majore, întârzieri și retrageri (un pas înainte și doi înapoi; vezi cazurile de răsunet ale unor privatizări nereușite). Dacă sub aspect politico-economic putem aprecia că obiectivul final a fost corect stabilit, sub aspect pragmatic, al coordonării și calității politicilor economice și sociale, al funcționării normale a relațiilor dintre partenerii sociali, al calității și stabilității cadrului legislativ-instituțional, al aplicării corecte a legilor și normelor juridice la toate nivelurile și de către toți cei implicați, fără discriminări, al birocrăției și corupției, al slabei eficienței a administrației – de acum maldii endemice ale societății românești – s-a făcut prea puțin. În locul unei restruc-turări competitive, aducătoare de prosperitate economia s-a prăbușit, iar, ca efect polarizarea socială și sărăcia au devenit însoțitorii permanenți a unei economii care se zbate, cu rezultate modeste încă, pentru a deveni o economie de piață funcțională. Specialiști români, comunitatea academică, ESEN I și ESEN II, studii și experți din practică au atras deseori atenția asupra acestor probleme. Dar, rezonanța acestor semnale în plan politic rămâne slabă sau există factori și grupuri de interese "blocante". Și, fără intenția de a acuza/jigni pe cineva, nivelul de competență a celor care sunt implicați

în realizarea unui proces atât de complicat și complex, în condiții interne și chiar externe, nu totdeauna suficient de amiable, își spune, la rândul său cuvântul. Mai mult, în acest context, chiar experții străini sunt uluiți de maniera în care România ratează în economie șansă după șansă, înlocuind valorificarea potențialului uman și material de care dispune, cu risipa acestuia, cu cedarea lui, mai mult sau mai puțin gratuită țărilor dezvoltate (privatizări dubioase, emigrație a creierelor, lipsa locurilor de muncă pentru competențele formate prin sistemul de educație și formare profesională, el însuși afectat de starea economiei și a societății, în pierdere gravă de viteză sub aspectul calității).

În acest sens, pe cât de corecte pe atât de tulburătoare ni s-au părut observațiile domnului Wilfried H. Lang, observator economic pentru Europa de Sud-Est. Iată ce spunea, printre altele, Domnia Sa în interviul acordat ziarului România liberă din 20 septembrie 2002¹: "România

¹ Am recurs la citat întrucât, potrivit practicii de peste un deceniu, guvernării și politicienii români își apleacă mai curând urechea la sfaturile experților străini, care au adesea cu comportament de simplii turiști (nu este cazul de față), fără a cunoaște bine realitățile din România, originea acestora, evaluează starea economiei și societății, recomandă aplicarea unor soluții prea puțin sau deloc apropiate, adaptate mediului economic și social din România. Se acordă o atenție cu mult mai redusă opiniilor specialiștilor români, cei drept ei însuși de diferite orientări doctrinare, dar atenți, orice s-ar spune, la interesul național. Cei mai mulți dintre aceștia fiind, potrivit opiniei de o puternică relevanță a lui Octavian Paller, cetățeni europeni din România.

face greșeli economice. În loc să se preocupe de crearea unor locuri de muncă corespunzătoare pentru specialiștii și personalul calificat pe care-l are în țară, în vederea exportului de produse finite create de aceștia, ea exportă în mod gratuit materia cenușie existentă, face cadou țărilor occidentale tot ce are ea mai valoros și util. În plus, în loc să se folosească resursele naturale proprii pentru producerea energiei electrice, cum ar fi huila din Valea Jiului sau gazul metan din Ardeal, ea importă pe dolari grei gaz metan și carburanți din țările vecine. ...România se găsește într-o situație deosebit de precară, aproape disperată, ceea ce foarte mulți politicieni români nu au priceput sau nu vor să priceapă, până în ziua de azi. Ei se ocupă îndeosebi de treburile lor particulare, situația economică rămânând în plata domnului. Astfel țara a intrat într-o dublă morișcă sau într-un cerc vicios prin care se păgubește în continuare *singură* (s.n.). În momentul de față România (guvernării n.n.) practică un fel de demontaj propriu, cu alte cuvinte o sinucidere economică și socială, cu bună știință și aprobarea autorităților (sau din inițiativa acestora n.n.) competente, sau mai bine-zis, incompetente. Se poate spune că, împotriva oricărei rațiuni, România se autodistrugă”.

Deși, extrem de dure opiniile expertului european sunt corecte, dificil de demontat, comentariile suplimentare devenind de prisos. După 12 ani de tranziție este desuet a aduce drept “scuze” moștenirea comunistă, moștenirea guvernelor anterioare sau alte motive de același gen.

Calitatea guvernării la toate palierele organismului economic, asociată cu slăbiciuni majore ale managementului înainte de toate în sectorul de stat, dar și într-o bună parte a sectorului privat au acționat drept factori blocați ai creării unei economii de piață funcționale. Calitatea guvernării, deși potențial, teoretic trebuia să fie motorul creării unei piețe funcționale,

în realitate însă multă vreme a avut și are încă o acțiune contrară, de frână a unui asemenea proces. Și, fără îndeplinirea acestui criteriu de performanță nu poate fi vorba de integrare în UE, oricât de mult dorim aceasta sau de oricâte foi de parcurs am beneficia. Soluția este în mâinile propriilor decidenți la fiecare nivel al scării de guvernare.

Tocmai de aceea, în lipsa unor elemente și poate chiar a curajului de a da o definiție completă, a ceea ce este o economie de piață funcțională, considerăm utilă încercarea de surprindere, schematică, sumară a elementelor care în interacțiunea și integralitatea lor concură la definirea a ceea ce numim “*economia de piață funcțională*”. Nu înainte de a remarca una dintre regulile de bază a extinderii UE, respectată cu sfințenie de-a lungul anilor, este cea a “creării unei economii de piață funcțională”. Astfel, pentru a putea deveni membră a UE o țară trebuie să fie capabilă, să demonstreze că “...este în poziția să se angajeze că va îndeplini toate obligațiile care îi revin ca stat membru din ziua aderării (s.n.). ... Există un progres real, dar mai rămân multe de făcut. De aceea Comisia a cerut revizuirea strategiei de aderare a României și Bulgariei, ce va fi finalizată și supusă spre adoptare la summitul european din decembrie de la Copenhaga” (Jonathan Scheele, șeful Delegației Comisiei Europene în România, 2002). În plus, crearea ansamblului de condiții necesare depinde înainte de toate de propriile noastre eforturi, de coordonarea acțiunilor întreprinse, de capacitatea de absorbție a asistenței financiare a UE, asistență în creștere în anii care urmează. După cum va depinde de capacitatea de negociere a unor dosare grele, cum sunt cele ale agriculturii, politicii industriale, liberei circulație a forței de muncă etc. Este evident că nu fără dificultăți, după negocieri severe, “Comisia Europeană ne dă, dar nu ne bagă în traistă”.

Iar, biletul spre destinația dorită nu este unul gratuit. Dimpotrivă, costurile pe termen scurt sunt mari, iar eforturile și răspunderile revin, înainte de toate, puterii politice din România și fiecărui cetățean, în parte.

Economia de piață funcțională este un concept *multidimensional*, include sub formă de sistem o serie de elemen-

te/componente. Numai cumulativ întrunite acestea oferă condițiile pentru a caracteriza o economie de piață drept funcțională sau nu. Subliniem această notă definitorie, deoarece România, cu deosebire după 1997, a făcut progrese, poate nu puține, dar oricum insuficiente pentru ca economia ei să fie considerată funcțională.

Caseta nr. 1

Principalele progrese, priorități, recomandări

Progrese:

- stabilizarea macroeconomică, scăderea inflației care în acest an – potrivit declarațiilor guvernatorului BNR – s-ar putea situa sub ținta fixată (18% față de 20-22%);
- crearea instituțiilor necesare funcționării economiei de piață;
- noi norme de supervizare și reglementare a piețelor financiare și liberalizarea prețurilor și a comerțului;
- privatizare;
- ajustarea tarifelor la energia electrică;
- legislația privind fiscalitatea.

Priorități:

- continuarea stabilizării macroeconomice, prin reducerea inflației și întărirea disciplinei financiare prin instrumente de politică economică;
- limitarea totalului masei salariale în sectorul public;
- îmbunătățirea mediului de afaceri.

Recomandări:

- îmbunătățirea gradului de respectare și gestionare a politicii fiscale, precum și a capacității de a asigura respectarea legii în privința ajutoarelor de stat și a legii antitrust;
- aplicarea consistentă și transparentă a măsurilor de reducere a arieratelor din sectorul energetic;
- privatizare fermă, transparentă și accelerată;
- disponibilitate pentru lichidarea perdanților din sectorul de stat;
- finalizarea privatizării în sectorul bancar;
- consolidarea sistemului de supraveghere a piețelor;
- restructurarea sistemului de control al alimentelor;
- aplicarea efectivă a legislației privind achizițiile publice;
- monitorizarea masei monetare și de credit;
- desființarea unor restricții în ceea ce privește mișcările de capital;
- eforturi suplimentare pentru revizuirea cadrului legislativ din domeniul spălării banilor.

În al doilea rând, pentru că funcționalitatea economiei de piață este dată și de capacitatea acesteia de a limita, a îngredi până la limita compatibilității, să-i spunem, normale a economiei și a societății, o serie de fenomene și procese economice și neeconomice (economie subterană, arieratele, corupția, independența

justiției, calitatea managementului instituțional și guvernamental, pericolul monopolului de stat sau privat etc.).

Care sunt aceste elemente care concură la crearea capacității economiei României pentru a putea face față forțelor concurenței pe piața internă a UE deci pentru a îndeplini una dintre premi-

sele de bază ale aderării: a deveni o economie de piață funcțională:

a) **Competiție corectă, concurență loială, crearea – prin legi și instituții eficiente – de șanse egale pentru toți competitorii, operatorii de pe piața internă a României.** Aceasta pune în discuție o serie de aspecte și practici folosite de toate guvernele care s-au succedat la putere, cum ar fi: dimensiunea enormă a arieratelor și așezarea pe bazele normale ale creditului comercial a relațiilor dintre agenții economici; renunțarea la eșalonarea, după criterii mai mult politice, clientelare, a datoriilor de mii miliarde de lei către buget ale întreprinderilor de stat și, respectiv, a unor întreprinderi private, scumpirea facturii fiscale, prin proceduri dintre cele mai diverse, a contribuabilului mediu, persoană fizică, revizuirea sistemului fiscal astfel încât să încurajeze ieșirea la suprafață a economiei subterane, ceea ce ar contribui și la asigurarea unor locuri de muncă de mai bună calitate, la o protecție socială efectivă a populației ocupate, regândirea sistemului de facilități, potrivit criteriului "nimeni nu este mai egal decât altul"; revederea și stabilizarea regimului proprietății, inclusiv prin revizuirea constituției, a stabilirii și respectării unor reglementări clare în domeniu; comportament egal față de cetățean, și în situația în care acesta are obligații către bugetul statului, ca și în situația în care statul are obligații față de el (atenție la impozitul pe venitul global);

b) **Accesul facil al întreprinzătorilor pe piață,** informare corectă și promptă, asistență de specialitate, transparentă debirocratizare asociată cu formarea unui tip nou de funcționar public. Din păcate, în ciuda unor încercări, care nu pot fi trecute sub tăcere, de creare a cadrului necesar intrării fără dificultate pe piață, sistemul rămâne încă marcat de birocrație de proporții, de corupție până la niveluri din-

tre cele mai înalte, de legi și mai ales ordonanțe ale guvernului, insuficient de coerente, de inflație și instabilitate legislativă. Acestea sunt elemente care, pe de o parte, generează, întrețin și amplifică corupția în sistemul public, în relațiile dintre cetățean și organismele de specialitate ale statului, iar pe de alta, creează în permanență disfuncționalități, ciocniri chiar, pe fiecare dintre piețe și între acestea;

c) **Operaționalizarea,** funcționarea tuturor piețelor (de capital, bunuri și servicii, financiar-valutare și monetare, a muncii) în sistem, pe principiul vaselor comunicante, asigurându-se, pe această cale și armonizarea funcțională dintre dimensiunea economică și cea socială a pieței. Problema esențială aici este cea a necesarului de resurse financiare naționale sau străine (investitori de anvergură, de cursă lungă) și a modului de folosire a acestora. Or, acum ne aflăm în situația în care nu sunt bani pentru a crea locuri de muncă, nu există putere de cumpărare și nici resurse bugetare, ceea ce se reflectă asupra dimensiunii și funcționării piețelor. O economie care nu are resurse pentru a stimula consumul și producția nu are pe termen lung nici o șansă, asemănător unei economii care consumă mai mult decât produce. Aceasta este piatra unghiulară a "situației de criză" în care se zbate economia României de o bună perioadă de timp, chiar dacă din anul 2000 creșterea economică a fost relansată (Steliana Peț, Constantin Ciutacu, ș.a., 2002). Gradul de dezvoltare, de consolidare și de dotare a fiecărei dintre aceste piețe este inegal; politicile și mecanismele puse în funcțiune sunt puțin sau chiar deloc coordonate, ceea ce creează confuzie, derută, haos chiar, conduce la disfuncționalități și contradicții majore, la conflicte economice și sociale nedorite (Gh. Zaman, Constantin Ciutacu, Grigore Vâlceanu, coordonatori, 1997). Piețele rămân rigi-

de, comunică slab, flexibilitatea acestora în raport cu schimbările din mediul social economic suferă.

d) **Reglementarea unitară, corectă** a regimului proprietății, concomitent cu îmbunătățirea eficienței folosirii acesteia. Este nevoie de reglementări clare, durabile, încurajatoare. Nu este corect și nici echitabil ca din bugetul statului, pe seama contribuabililor să se plătească milioane de dolari sau mii de miliarde de lei pentru greșeli (intenționate sau nu) în retrocedarea proprietăților și a efectelor nocive ale acestor greșeli nu numai în economie, ci în societate, în general. După cum la fel de incorect, nefuncțional și neloial este comportamentul unor investitori autohtoni sau străini care nu-și respectă obligațiile contractuale și nu-și plătesc obligațiile către bugetul statului. Nu se poate nega faptul că din "jocul" dintre vânzător (statul român, prin instituțiile sale) și cumpărător/investitor au rezultat destule deficiențe și dificultăți în ceea ce privește funcționarea pieței de capital, cea a bunurilor și serviciilor și, respectiv, a muncii. Unii dintre aceștia din urmă s-au arătat interesați doar de a obține profituri rapid sau de a "tăia aripile" unui concurent viabil pe piața internațională, fără a face investiții, în genere fără a respecta obligațiile stipulate în contractele de privatizare. Mulți dintre aceștia, din păcate, nu reprezentau cu adevărat investitori strategici, ci mai degrabă investitori de talie mică, cel mult mijlocie, care s-au și retras de pe piața românească, "voit sau nu", lăsând în urmă probleme economice și sociale dificil de soluționat, care au trebuit, într-un fel sau altul, preluate de Guvernul român, prin instituțiile sale abilitate. Costurile atrase de acest fenomen au fost sau sunt până la urmă suportate de contribuabilii corecți, ceea ce în esență este contrar cu principiile funcționării piețelor. Exagerând, poate, putem spune că "funcția" lor a fost mai degrabă *distructivă* decât *construc-*

tivă. Iar Guvernul(ele) României, care are partea sa de vină și responsabilitate, a fost obligat în fața presiunii sindicale să acorde "subvenții" pentru salarii, practic ajutoare de șomaj mascate sau să acorde subvenții mascate sub forma eşalonării datoriilor pentru a "menține" în viață întreprinderi perdante, să tolereze în întreprinderile cu pierderi salarii nelegitimate, indecente, prin dimensiune și structură, în raport cu rezultatele obținute și cu cele din ramuri cu contribuții notabile la crearea valorii adăugate.

Dacă este adevărat că România a fost în permanență confruntată cu insuficiența resurselor financiare proprii, cu o forță de atracție a investitorilor strategici străini comparativ mai mică decât în alte țări candidate, este evident pentru orice cetățean de bună-credință că funcționalitatea pieței (a piețelor în interconexiunea lor) este dependentă de două condiții/premise ce se cer cumulativ întrunite: a) o strategie clară în ceea ce privește structura economiei, canalele și nișele pe care ar putea, în condiții de competitivitate, intra pe piața unică a UE. În acest sens, nu ar trebui neglijat potențialul de export de servicii de calitate nemaivorbind de funcția lor internă; b) atragerea – prin stabilitate macroeconomică și mecanisme adecvate a unor investitori strategici capabili să se angajeze, să sprijine proiecte de anvergură în dezvoltarea infrastructurii, ca și proiecte industriale, de dezvoltare a mediului rural, protecție a mediului etc. Acestea sunt domenii prioritare, dar deficitare sub aspectul abordării și soluționării lor în programele guvernamentale.

e) **Ordine în sistemul legislativ**, depotrivă în ceea ce privește claritatea reglementării, conformitatea cu legislația comunitară, iar în cazul pieței muncii, și cu cea a BIM. În același timp, efortul principal se cere focalizat pe respectarea și aplicarea legilor. Este un domeniu suficient de descoperit. Mai mult în cazul

unor privatizări sau al societăților transnaționale pot să apară fricțiuni din cauza culturii organizaționale diferite care conduce la comportamente care se ciocnesc, și prin ciocnire pot exploda. Or, aici trei probleme au o importanță esențială. Prima: managementul instituțional, calitatea acestuia. A doua: responsabilitatea întreprinzătorului care crește, devine mai complexă, privește întreprinderea în totalitatea sa, nu numai ca un corp tehnic

producător de profit imediat, ci și ca unul uman, față de acesta având însemnate responsabilități sociale. A treia: la rândul ei răspunderea organizațiilor sindicale sporește, suferă însemnate deplasări de intensitate și sens, ca și în ceea ce privește aria tematică, gradul de maturitate și înțelegere a problematicii economice, organizarea și mecanismele de derulare a acțiunilor sindicale.

Caseta nr. 2

Responsabilitatea socială a corporațiilor

Din inițiativa Camerei Americane de Comerț, România este prima țară din Est care va aplica un concept nou, cel al responsabilității sociale a corporațiilor". Aceasta înseamnă că firmele sunt și trebuie să se considere nu numai agenți economici, ci și parte a comunității în care își desfășoară activitatea și pe care trebuie să o sprijine. Există, este adevărat în România – poate și datorită dificultăților tranziției și relațiilor predominant tensionate dintre partenerii sociali, o rată înaltă de sensibilitate față de problemele sociale, care au devenit tot mai numeroase. Soluționarea acestora necesită predictibilitate și o viziune pe termen lung. În acest sens Obie L. Moore – președinte al Camerei de Comerț Americane în România - în cuvântul său atrăgea atenția asupra: a) necesității creării unei "culturi a responsabilității sociale"; b) comunitatea de afaceri – prin sponsori – poate aduce un plus la combaterea sărăciei (reparații de spitale, școli, burse etc.); c) aducerea acestui concept – al responsabilității sociale la nivelul companiilor românești; d) șase din marile companii care acționează în România aplică, prin diverse programe, acest concept. Sunt programe de sute de mii de dolari focalizate pe categorii sau zone defavorizate.

Cu același prilej, Solknan Han Jung, responsabilă PNUD pentru România, amintea că Națiunile Unite au lansat un parteneriat cu comunitatea de afaceri, programul Global Compact, atrăgând atenția că: "lipsa implicării sociale poate duce la prăbușirea și a celei mai de succes afaceri".

Sursa: Adevărul, 22 octombrie 2002.

2. O piață a muncii funcțională

Un loc aparte, central chiar în acest context general, îl ocupă crearea unei piețe a muncii funcționale. Această "poziție" este determinată de o mulțime de factori și condiții, între care reținem:

- dubla natură a pieței muncii; a) de piață derivată, din optica formării și evoluției cererii de forță de muncă (locuri de muncă), atât global, cât și structural; b) de piață principală, din perspectiva formării și dezvoltării la cote calitative superioare a ofertei de forță de muncă, ceea ce la scară microeconomică, locală, regională, nați-

onală și internațională pune probleme de echilibrare, prin dispozitive și mecanisme adecvate, conforme cu logica pieței, a cererii și ofertei de forță de muncă sau de muncă;

- particularitățile și comportamentul deosebit al "mărfii care circulă pe această piață. Respectiv, individul rămâne proprietar al capacității sale de muncă născută sau dobândită; el "vinde" sau "închiriază" numai dreptul de folosință a acesteia pentru o anumită perioadă (determinată și/sau nedeterminată). Mai mult, în procesul de activitate aceasta poate sau nu să-și folosească potențialul său de muncă la nivel

maxim sau numai până la nivelul unor performanțe convenabile din punct de vedere individual, dar nu și din cel al managerului/patronului/angajatorului;

- salariul, în așa-zisa sa calitate de preț al muncii, de preț just de piață cedează pas cu pas funcția sa de echilibru între cererea și oferta de muncă, în favoarea unui barem negociat între structurile special create ale organizațiilor sindicale și a celor patronale.

În acest proces de negociere colectivă - una dintre cele mai importante instituții ale pieței muncii, alături de legile și regulile pieței, intră în joc și o serie de alte elemente care, cel mai adesea, îmbracă forma unor limite, restricții sociale ale pieței muncii, cu funcții fie de corectare a imperfecțiunilor pieței, fie de protecție socială a lucrătorilor, fie de susținere a reproducției forței de muncă la nivelul și în pas cu schimbările cererii de muncă.

Flexibilitatea salarială - care a dominat gândirea și practica economică din țările dezvoltate mai bine de două decenii - ca dispozitiv de ajustare a ofertei de forță de muncă la dinamica volumului și structurii cererii, nu a justificat - în cele din urmă speranțele puse în ea. Studiile empirice și econometrice făcute în anii '90 sunt o dovadă în acest sens (Jacques Freyssinet, 2002). Sigur, flexibilitatea relației salariale se impune în orice economie dinamică. Dar este foarte important cum este mînuită. Ea, flexibilitatea este necesară deoarece condițiile economice și sociale nu sunt monotone și nici homostatice, dimpotrivă sunt în continuă mișcare: fluxuri permanente, re-allocări ale forței de muncă, modificări structural - calitative ale acesteia, corespunzător evoluțiilor volumului și structurii cererii, a tehnicilor de producție, a organizării muncii și condițiilor concurenței și chiar a localizării/delocalizării activităților. Evident, unul și același loc de muncă are

propria sa dinamică, nu poate fi "apărat" pe viață și, la rândul său, salariul nu (mai) poate fi dimensionat, în principal, de vechime. Aceasta este o axiomă, care a fost cu succes susținută pe baza datelor până în 1980 (Layard, Nickell, Jackman, 1991).

La începutul anilor '90, teoria flexibilității pieței muncii, al cărui conținut principal consta în asigurarea unei rate de șomaj, a unei politici de salarii "neproducătoare", "neacceleratoare" de inflație, dă dovadă de slăbiciuni, având un caracter mai puțin precis și operațional.

În aceste condiții devin clare limitele sale, studiile empirice și econometrice nu confirmă speranțele legate de flexibilitatea salarială. Mai mult chiar, SUA și Marea Britanie - țările fanion ale teoriei flexibilității salariale - dau dovadă, comparativ cu celelalte țări membre OECD de cea mai puternică stabilitate salarială.

Este momentul - sesizat de comunitatea academică și practica economică - în care intră în scenă nevoia imperioasă a unor reforme structurale ale pieței muncii, care să asigure ajustarea cererii și ofertei de forță de muncă, o nouă concepție și noi dispozitive de reglare a pieței muncii (Jean Pissani Ferry, 2000; Jacques Freyssinet 2002, OECD, 1994, 1999).

Răspunsul la această problemă majoră a fost găsit, după Maastrich II (1994), Amsterdam și Luxemburg (1997) în Strategia Europeană a Ocupării și în Planurile Naționale de Acțiune.

Strategia Europeană a Ocupării a devenit în prezent un instrument principal de realizare a reformei structurale a pieței muncii. Prin obiective, linii directoare generale, valabile pentru toate statele membre și candidate, ca și prin recomandări specifice fiecăruia dintre acestea, ca și pentru elaborarea PNA - introduce o serie de inovații în gestionarea/funcționarea pieței (lor) muncii. Inovații reflectate în reformele structurale

ale pieței muncii și care, prin schimbare de concepție și accent, modifică o serie de relații între diversele structuri, componente ale pieței muncii și, pe cale de consecință, între sistemele de comunicare dintre piața muncii și celelalte piețe. Pe scurt despre ce este vorba?

a) relansarea conceptului și procesului de **ocupare deplină**¹, ceea ce, potrivit Comisiei Europene, înseamnă realizarea la orizontul anului 2010 a unei înalte rate de ocupare a populației în vârstă de 15-64 ani (de 70% pentru bărbați și 60% pentru femei) și nu a unei anume rate de activitate și, respectiv de șomaj. În fapt, SEO și PNA reprezintă răspunsul pe care comunitatea științifică, organismele implicate îl dau eșecurilor teoriei flexibilizării pieței muncii, în plan practic, în speță al susținerii creării de locuri de muncă

¹ Sunt încă discuții cu privire la noua definiție a ocupării depline: ce fel de ocupare? Ocupare deplină prin flexibilizare sau chiar precarizare? Așa-numitele forme alternative de ocupare (liber-alese sau chiar impuse de o anume situație a locurilor de muncă) pot asigura ocuparea deplină? De asemenea, în cadrul largii dezbaterii și a acțiunilor lansate prin SEO ambiguități există și în legătură cu noțiunile, cum sunt: locuri de muncă de calitate; egalitate de șanse pentru bărbați și femei; flexibilitatea pieței muncii și adaptabilitatea și mobilitatea la schimbare. După cum există dileme în ceea ce privește metodologia BIM referitoare la criteriile/principiile care stau la baza considerării unei persoane în vârstă de 15-64 ani ca fiind ocupată sau nu; respectiv să fi lucrat cel puțin o oră în săptămâna de referință. Impactul folosirii acestui criteriu este enorm deoarece stă la baza sistemului de anchete asupra forței de muncă în gospodării. Se pun deci probleme concrete de măsurare mai riguroasă a ocupării, astfel încât și prin ocupare să se asigure venituri decente, remuneratorii, creștere economică sustenabilă. În fine, pentru a ne opri aici numeroase probleme se ridică și în ceea ce privește "sistemul de indicatori ai pieței muncii", în funcție de care să se elaboreze și monitorizeze SEO și PNA.

și al ocupării. Dacă, sub aspect operațional flexibilizarea pieței muncii care a dominat mai bine de două decenii gândirea și practica economică se sprijină pe existența unei rate de șomaj neinflaționiste sau a așa-numitei ratei de șomaj de echilibru, Tratatul de la Amsterdam și summiturile care au urmat au imprimat alte dimensiuni teoretice și pragmatice funcționării pieței muncii, integrării acesteia în conceptul mai cuprinzător de "piață funcțională". SEO face astfel din reformele structurale ale pieței muncii, orientate deopotrivă asupra cererii și ofertei de forță de muncă, cheia funcționalității pieței muncii.

Fără îndoială că răspunsul politic și practic la o asemenea problemă vitală cu profunde și diverse rezonanțe economice și sociale trebuie căutat nu în flexibilizare cu orice preț care - așa cum practica ultimelor decenii a demonstrat a fost însoțită de șomaj, precarizare, polarizare, sărăcie. Mai mult, suferă și ea de ambiguități. În realitate, dincolo de orice dezbateri privind tipologia flexibilizării, în cele din urmă a fost redusă la flexibilitatea salarială în conformitate cu logica legilor pieței de alocare a factorilor de producție și minimizare a costului forței de muncă. Chiar dacă necesară, aceasta nu a fost suficientă pentru funcționarea pieței muncii.

Dimpotrivă, soluția nu poate veni decât din continuarea și adâncirea reformei structurale a pieței (lor) muncii care, orice s-ar spune, nu se poate identifica cu flexibilitatea atât de propagată începând din anii '80 (Steliana Perț și colectiv, 1997).

Evident prima și, poate cea mai importantă întrebare care se ridică în acest context este "ce fel de ocupare deplină și prin ce mecanisme/dispozitive se poate realiza?" Dacă ani de-a rândul - conform unor numeroase studii inclusiv ale OECD-ului - șomajul masiv și persistent

și rata înaltă de șomaj au fost caracteristici esențiale ale funcționării piețelor muncii în cea mai mare parte a țărilor dezvoltate, membre OECD sau/și UE, piața muncii a fost, practic, în imposibilitatea de a se adapta rapid, de o manieră inovatoare la mutațiile structurale din economia globală, dar și din economia fiecărei țări, este clar că flexibilitatea pieței muncii - în toate cele cinci forme ale sale - nu a dat răspunsuri pe măsură. Dimpotrivă a indus, vrând nevrând, precarizarea pieței muncii, a adâncit segmentarea, polarizarea, a favorizat - prin neocupare, șomaj, descurajare - excluderea socială. Din păcate, numeroase studii au demonstrat că "... nimic nu permite asocierea nivelului sau variațiilor indicatorilor de flexibilitate cu performanțele în materie de ocupare. Corelațiile, chiar cu indicatori sintetici ai flexibilității, sunt nesemnificative, slabe, contradictorii/diferite de la țară la țară. Interesant, dacă nu chiar surprinzător în raport cu ortodoxismul teoriei flexibilității apare faptul că în materie de flexibilitate salarială, fie că se operează cu indicatori ai negocierilor colective, fie ai costului salarial unitar se tinde să se dea "câștig de cauză" negocierilor colective centralizate și bine coordonate și mult mai puțin, insignifiant descentralizării, până la individualizare a salariului (OECD, 1997). Până la urmă problema care rămâne nu este de a respinge în bloc "teoria flexibilității", a o considera revolută, ci de a găsi relația funcțională între performanțele pieței muncii în materie de ocupare (locuri de muncă de calitate, rate înalte de ocupare, productivitate, competitivitate, coeziune, adaptare rapidă, în proces continuu, dialog) și mecanismele de reglare a pieței muncii, inclusiv cele de corectare a imperfecțiunilor acțiunii acestei piețe, ceea ce nu exclude flexibilitatea. Dimpotrivă, implică concomitent mobilitate, adaptabilitate a cererii și ofertei de forță de muncă, mai

multă coerență și coordonare, sau plastic exprimat de d-na Diamantopoulou "mai multe locuri de muncă de calitate pentru o forță de muncă de calitate". Implică, de asemenea noi comportamente, noi responsabilități, noi forme de cooperare între actorii sociali. După cum necesită coerența și coordonarea pachetului de politici economice, fiscale, educațional-formative, sociale la nivel european și la nivelul fiecărei țări, conform realităților și priorităților care rezultă din acestea.

În ceea ce privește ocuparea, așa cum sublinia J. Freyssinet, creșterea economică este o variabilă mult mai pertinentă, convingătoare decât flexibilitatea. Sau altfel spus, flexibilitatea poate să susțină ocuparea numai în condiții de creștere economică sustenabilă.

În al doilea rând, credem că este nevoie de noi definiții ale ocupării, ocupării depline, șomajului, ale formelor alternative de ocupare, care să asigure o mai mare uniformitate/consens conceptual și o bază mai solidă și eficientă de colectare a informațiilor necesare. O serie de criterii ale BIM, preluate și de Eurostat nu satisfac pe deplin nevoile actuale ale măsurării ocupării depline și șomajului, a caracteristicilor acestora. Fără a exagera, apreciem că actualele criterii, în funcțiune, permit - via flexibilizare, locuri de muncă atipice ambiguu definite etc. - proliferarea locurilor de muncă precare, a precarității venitului din muncă, contribuie la "ascunderea" proporțiilor reale ale șomajului sau mai bine zis a lipsei de oportunități de a munci pentru forța de muncă activă.

Gradul de realizare a ocupării depline poate fi măsurat prin raportare la o serie de criterii de referință care se regăsesc sub forma "ocupării convenabile și acceptate", "ocupare de calitate" (în concepția CE), "locuri de muncă de calitate" pentru o forță de muncă de calitate, remunerată în funcție de performanță, ceea ce echivalează cu dispariția "păturii

de lucrători săraci" (Jacques Freyssinet, 2000; Steliana Perț, 2002).

- b) Ocuparea deplină a forței de muncă nu mai este rezultat al funcționării (uneori haotice) a pieței libere, ci dimpotrivă rezultat al unei ajustări negociate, al unor alegeri raționale și convenabile între obiective de performanță economică, educativ-formativă, socială. Pe scurt, între coeziunea economică și socială. Eficiența practică a unui asemenea model - care își creează și propriul său sistem de indicatori - este în funcție de voința și capacitatea actorilor sociali de a se adapta noilor cerințe, de a gestiona de o manieră consensuală problematica economică și socială careia trebuie să-i facă față.
- c) Din perspectiva relansării ocupării depline, comunicarea, dialogul și parteneriatul social devin axe cruciale ale ajustării cererii și ofertei de forță de muncă, al susținerii creării de noi locuri de muncă.
- d) Accentul mult mai puternic pus pe acțiunile de ordin preventiv și mai puțin pe cele curative. Este în principal vorba de prevenirea, prin dispozitive adecvate, a șomajului tinerilor și a celui de lungă durată, de limitarea severă a descurajării și excluderii sociale.
- e) De aceea, SEO face din educația și formarea profesională, ca și din parteneriatul social axe transversale care se regăsesc în fiecare dintre cei patru piloni constructivi ai acesteia și în PNA. Legătura strânsă dintre școală și viață, ajustarea dinamică a cererii și ofertei de forță de muncă, printr-o mai bună studiere și cunoaștere a nevoilor viitoare de forță de muncă și prin devansarea acestora de procesul de formare, concomitent cu inovarea curriculară a acestuia, devine cheia adaptabilității dinamice și a mobilității forței de muncă.
- f) Coerența și coordonarea pachetului

de politici și, mai ales, punerea acestuia în "serviciul creării de locuri de muncă, al ocupării".

- g) Punerea în operă, în funcțiune a sistemului de indicatori ai ocupării depline, ca bază a elaborării strategiilor și PNA, a monitorizării realizării acestui proces atât de complex, a funcționalității unei piețe de un fel deosebit, cu caracteristici care o diferențiază de celelalte piețe.
- h) Și, pentru a conchide este clar că revenirea la ocuparea deplină, corect definită ca ocupare de calitate, ca sinteză a dimensiunii economice și sociale a dezvoltării durabile, implică cu necesitate, pe de o parte, schimbări de mentalitate și comportament, utilizarea de dispozitive/mecanisme economice și sociale care să favorizeze și să susțină mobilizarea și mobilitatea resurselor de muncă. Pe de altă parte, aceste transformări calitative au atributul de continuitate, regăsindu-se în perfecționarea continuă a "pachetului de competențe" aferent fiecărei familii profesionale. În fine, dispun de coerența absolut necesară cu modelul dezvoltării economico-sociale, național, sub aspectul realităților și priorităților specifice la care răspunde într-o lume tot mai globalizată.

Numai prin reforme structurale ale pieței muncii și prin integrarea organică a acestei piețe, a caracteristicilor sale definitorii în sistemul de piete, piața muncii devine funcțională capabilă să creeze locuri de muncă de antrenare și, respectiv, de acompaniere, să asigure venituri decente, în funcție de performanță, să reducă ecartul - astăzi enorm - în raport cu nivelul venitului/capita din țările membre ale UE, inclusiv noii veniți, să sprijine dezvoltarea pieței interne și să facă față forțelor concurențiale ale pieței unice a UE.

- noiembrie 2002 -

Bibliografie

- Aneir, P. - *Employment revival in Europe*, KO Geneve, 2000.
- Fitoussi, P.; Passet, Olivier - *Réformes structurelles et politique macroéconomique: les enseignements des "modeles" de pays*, Conseil d'analyse économique, Réduction du chômage: les reussites en Europe, Documentation française, Paris, 2000.
- Freyssinet, Jacques - *Marché du travail et plein emploi. La flexibilité permet-elle d'atteindre le plein emploi?*, Problèmes économiques no. 2759/2002, 1er mai 2002.
- Freyssinet, Jacques - *Plein-emploi, droit du travail, emploi convenable*, la Revue de l'IRES no. 34, 2000.
- Getot, Didier; Mini, Claude - *Formation et insertion. A qui profite la formation continue?*, Problèmes économiques no. 2759, 1er mai 2002.
- Husson - *La grande surprise de l'emploi*, la Revue de l'IRES no. 36, 2001.
- Lang, Wilfried - *România face greșeli economice fundamentale*, interviu publicat în ziarul România liberă din 28 septembrie 2002.
- Layard, S. Nickell; Jackman, R. - *Unemployment. Macroeconomic Performance and the Labour Market*, Oxford University Press, 1991.
- Lonnroth, Karl Johan (Intervention by) - *Conference on European Employment and Social Policy and Enlargement*, Prague, 11-12 May, 2000.
- Perț, Steliana - *Ocuparea forței de muncă din perspectiva racordării la coordonatele Strategiei Europene pentru Ocupare. O abordare globală*, Colecția Biblioteca economică, vol. 7-8-9, 2002, seria Probleme economice, ISBN 973 -85838-3-7, CIDE, București.
- Perț, Steliana; Ciutacu, Constantin C. - *Ocuparea și șomajul în România*, Colecția Biblioteca economică, seria Studii și cercetări economice, vol. 6-7, 2002, ISBN 973-85844-3-4.
- Pisani-Ferry - *Plein-emploi*, Conseil d'analyse économique, La Documentation française, Paris, 2002.
- Scheele, Jonhatan (2002) - *Aderarea României la UE în 2007 - realistă*, România liberă, 11 octombrie 2002.
- xxx - *Décision du Conseil sur les lignes directrices pour les politiques de l'emploi des Etats membres en 2001*, Bruxelles.
- xxx - *Formation post-obligatoire. Quel sont les avantages pour la société d'investir dans le capital humain*, Perspectives économiques de l'OECD, 2002.